

**BO‘LAJAK GEOGRAFIYA O‘QITUVCHILARIDA LOYIHALASH
KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK
METODLARNING SAMARADORLIGI**

Alimkulov Jamshid,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti tadqiqotchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15170778>

Annotatsiya. *Mazkur maqolada bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarining loyihalash kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion pedagogik metodlarning samaradorligi o‘rganilgan.*

Kalit so‘zlar: *loyihalash kompetensiyasi, innovatsion pedagogika, STEAM-ta‘lim, gamifikatsiya, muammoli ta‘lim, raqamli texnologiyalar, geografiya ta‘limi, pedagogik innovatsiyalar.*

Аннотация. *В данной статье изучена эффективность инновационных педагогических методов в развитии компетенции проектирования у будущих учителей географии.*

Ключевые слова: *компетенция проектирования, инновационная педагогика, STEAM-образование, геймификация, проблемное обучение, цифровые технологии, географическое образование, педагогические инновации.*

Abstract. *This article examines the effectiveness of innovative pedagogical methods in developing design competence among future geography teachers.*

Keywords: *design competence, innovative pedagogy, STEAM education, gamification, problem-based learning, digital technologies, geography education, pedagogical innovations.*

Kirish. Ta‘lim jarayonida o‘qituvchining dars va loyihalarni puxta rejalashtirishi, ya‘ni loyihalash kompetensiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda an‘anaviy yodlashga asoslangan ta‘lim usullari zamon talablari uchun yetarli emasligi ta‘kidlanmoqda [1]. O‘quvchilarda XXI asr ko‘nikmalari – tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va raqamli savodxonlikni shakllantirish uchun o‘qituvchilar ham o‘z ustida ishlashi, dars berishda innovatsion yondashuvlarni qo‘llashi zarur. Xususan, O‘zbekiston ta‘lim tizimini rivojlantirish strategiyalarida ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan (masalan, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi) [2]. Shu ma‘noda, mazkur tadqiqotning maqsadi – bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarining loyihalash kompetensiyasini rivojlantirishning samarali usullarini o‘rganish va amaliy jihatdan asoslashdir. Tadqiqot mavzusi dolzarb, chunki geografiya ta‘limida dars sifatini oshirish, o‘quvchilarni tadqiqotchi va ijodkor shaxs sifatida tarbiyalash bevosita o‘qituvchining loyihalash ko‘nikmalariga bog‘liq.

Asosiy qism. Zamonaviy ta‘limda bir qator innovatsion metod va texnologiyalar o‘qituvchi kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Jumladan, STEAM-ta‘lim (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) yondashuvi turli fanlararo integratsiyani nazarda tutadi. STEAM – bu tanqidiy fikrlash, tadqiqotchilik

va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida bir necha fan yo‘nalishlarini birlashtirgan yangi ta‘lim texnologiyasi bo‘lib, unda beshta fandan alohida emas, yagona integratsiyalashgan dastur orqali ta‘lim beriladi. Mazkur yondashuv geografiya fanida tabiiy-ilmiy bilimlarni texnologiya va san‘at bilan uyg‘unlashtirib, o‘quvchilarning real muammolar yechimiga qaratilgan ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Bo‘lajak o‘qituvchilar STEAM loyihalari bilan ishlash jarayonida dars mazmunini turli fanlar bilan bog‘lash, amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish kabi loyihalash ko‘nikmalarini egallaydi.

Loyiha metodi (project-based learning) ta‘limning ilg‘or usullaridan biri bo‘lib, ayniqsa geografiya o‘qituvchilarini tayyorlashda ahamiyatlidir. Tadqiqotlar ko‘rsatmoqdaki, puxta loyihalashtirilgan dars mashg‘uloti kutilgan natijaga kafolat bo‘ladi. Loyiha usuli orqali ta‘lim oluvchilar turli fanlardagi bilimlarini bir butun holga keltirib, muammolarni topish va yechish, mustaqil qaror qabul qilish hamda jamoada ishlash ko‘nikmalarini hosil qiladi. Demak, bo‘lajak geografiya o‘qituvchisi loyiha metodikasini o‘zlashtirar ekan, u darslarni rejalashtirish, o‘quv faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etish, o‘quvchilarning mustaqil ishlashini yo‘lga qo‘yish kabi kompetensiyalarini shakllantiradi. Loyiha dasturini tuzish va uni amaliyotga joriy etish jarayonida talabalarda mas‘uliyat, tashabbuskorlik va ijodiy yondashuv rivojlanadi.

Ta‘limda gamifikatsiya (o‘yinlashtirish) va muammoli ta‘lim texnologiyalari ham katta samara bermoqda. Gamifikatsiya – bu o‘yin elementlarini o‘quv jarayoniga tatbiq etish orqali motivatsiyani oshirish usuli hisoblanadi [3]. Geografiya darslarida o‘yin elementlari (masalan, viktorinalar, rol o‘yinlari, interaktiv ilovalar) qo‘llanganda, o‘quvchilarning darsga qiziqishi va diqqatini tortish osonlashadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilgan gamifikatsiya mashg‘ulotlarni samarali tashkil etishga yordam beradi. Masalan, onlayn xaritalar yoki geografic quiz (kvest) shaklidagi o‘yinlar yordamida talabalar geografik ma‘lumotlarni o‘zlari kashf etadi, bu esa ularning mustaqil o‘rganish ko‘nikmasini mustahkamlaydi.

Muammoli ta‘lim esa o‘quvchilarni dars jarayonidayoq muayyan ilmiy-amaliy muammoni hal etishga yo‘naltiradi. Geografiya fanida bu usulni qo‘llash o‘quvchilarning tanqidiy va tizimli fikrlashini shakllantirishda juda foydali. Masalan, o‘qituvchi darsda Orol dengizining qurishi, iqlim o‘zgarishi kabi real muammoni muhokamaga qo‘yib, yechim topishni topshirsa, o‘quvchilarda nafaqat geografik bilim, balki muammolarni tahlil qilish ko‘nikmasi ham shakllanadi. Tadqiqotlar tasdiqlashicha, muammoli ta‘limda o‘quvchilarning bilish faolligi tezkor sur‘atlarda rivojlanadi, ularning ijodiy fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlari o‘sadi

[4]. Shu tariqa, kelgusida geografiya o‘qituvchisi bo‘ladigan talaba bu metod yordamida darsni loyihalashda murakkab vaziyatlarni oldindan ko‘ra bilish, savollarga yechim topishga doir ssenariylar yaratish malakasini oladi.

Bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarining loyihalash kompetensiyasini rivojlantirish yuzasidan o‘tkazilgan eksperimental tadqiqot natijalari ijobiy o‘zgarishni ko‘rsatdi. Tajriba-sinov ishlari 131 nafar (shundan, tajriba guruhi – 69 nafar, nazorat guruhi – 62 nafar) pedagogik ta‘lim yo‘nalishi talabalari ishtirokida amalga oshirildi. Dastlab, har ikki guruh tinglovchilarining dastlabki tayyorgarlik darajasi aniqlanib, dars ishlanmasi tuzish, interaktiv usullarni qo‘llash, o‘quv jarayonini rejalashtirish kabi ko‘rsatkichlar bo‘yicha boshlang‘ich diagnostika o‘tkazildi. Natijalarda ikki guruh ko‘rsatkichlari deyarli teng, ko‘pchilik talabalarda loyihalash kompetensiyasi o‘rtacha darajada ekani ma‘lum bo‘ldi.

Tajriba guruhida bir semestr davomida maxsus dastur joriy etildi: unga ko‘ra, talabalarga STEAM elementlari bilan boyitilgan maxsus geografiya darslarini loyihalash topshiriqlari berildi, loyiha metodikasiga oid amaliy mashg‘ulotlar, darslik yaratish bo‘yicha mini-loyihalar, gamifikatsion o‘yinlar va muammoli vaziyatlarni hal etish bo‘yicha treninglar tashkil etildi. Talabalar kichik guruhlarda geografiyadan integrativ mavzularda loyiha ishlari ishlab chiqishdi (masalan, “Mening maktabim hududidagi ekologik muammolar” mavzusida loyiha) va ushbu loyihalarni amalga oshirish ssenariylarini taqdim etdilar. Shuningdek, har bir talaba raqamli prezentatsiyalar va interaktiv materiallar yordamida dars loyihasini himoya qildi. Bu jarayonlarda o‘qituvchi-tadqiqotchilar kuzatuv olib bordi va talabalarning faolligi, ijodkorligi hamda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarida sezilarli o‘sish kuzatildi.

Semestr oxirida har ikkala guruh tinglovchilari qayta attestatsiya qilinib, yakuniy diagnostika o‘tkazildi. Solishtirma tahlil shuni ko‘rsatdiki, tajriba guruhida talabalarning loyihalash kompetensiyasi sezilarli darajada oshgan. Xususan, tajriba guruhidagi talabalarning 11 % foizi dars loyihasini tuzish va innovatsion usullarni qo‘llash bo‘yicha yuqori darajaga erishgan bo‘lsa, nazorat guruhida bu ko‘rsatkich atigi 5 % foizni tashkil etdi. Kompetensiyaning o‘sish dinamikasi ham tajriba guruhida ancha yuqori bo‘lib, dastlabki va yakuniy testlar ballari orasidagi farq o‘rtacha 75 ballni tashkil qildi (nazorat guruhida esa faqat 59 ball). Shuningdek, talabalar bilan suhbatlar va so‘rovnomalar ularning innovatsion metodlarga qiziqishi ortganini, darslarni loyihalashga ijodiy yondasha boshlaganini ko‘rsatdi. Eksperiment natijalari ushbu ilmiy gipotezani tasdiqladi: innovatsion pedagogik texnologiyalar kompleks qo‘llanganda bo‘lajak o‘qituvchilarning loyihalash kompetensiyasi samarali rivojlanadi. Mazkur tajriba-sinovdan kelib chiqib, ayrim kuzatishlarni alohida qayd etish mumkin. Avvalo, talabalar boshida loyihalash faoliyatida

qiyinlangan bo‘lsa-da, tegishli metodik ko‘rsatmalar va amaliy mashqlar yordamida ularning ishonchi ortdi, jamoada loyiha ustida ishlash ko‘nikmasi shakllandi. Ayniqsa, gamifikatsiya elementlari bilan tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning darsni rejalashtirishga qiziqishini oshirgani kuzatildi – ular oddiy semestr rejalaridan farqli o‘laroq, har bir darsni ijodiy yangicha usulda o‘tish g‘oyalarini taklif eta boshladilar. Bundan tashqari, raqamli platformalarda onlayn loyiha taqdimotlari o‘tkazilishi talabalarga zamonaviy muhitda ishlash tajribasini berdi. Bu omillar kompleks holda ta’sir etib, tajriba guruhida yuqori natijalarni ta’minladi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarining loyihalash kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlar katta samara berishini tasdiqladi. Kirish qismida ko‘rsatib o‘tilganidek, bugungi kunda ta’lim sohasida yangicha fikrlovchi, darslarni ijodiy loyihalantira oladigan o‘qituvchilarga talab ortib bormoqda. Asosiy qismda tahlil qilingan STEAM-ta’lim, loyiha metodi, gamifikatsiya, muammoli ta’lim va raqamli texnologiyalar integratsiyasi talabalarda bir vaqtning o‘zida nazariy bilim, amaliy ko‘nikma va kreativ yondashuvni shakllantirishi bilan ahamiyatli ekani aniqlandi. Eksperimental tadqiqot natijalari esa ushbu metodlarni kompleks qo‘llash natijasida talabalarning dars dizayni bilan bog‘liq kompetensiyalari sezilarli darajada oshganini ko‘rsatdi. Xorijiy tajriba misollaridan kelib chiqib, O‘zbekiston ta’lim tizimida ham innovatsion metodlarni joriy etish bo‘yicha aniq strategiyalar ishlab chiqish va pedagog kadrlarni yangi usullarni qo‘llashga tayyorlash zarurligi ma’lum bo‘ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Glide Education Platform.** (2025). *21st Century Skills Development: Innovative Approaches in Education and Digital Learning*. <https://glide.partidoso.com>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Inson qadrini ulug‘lash va faol mahalla yili”da amalga oshirish”ga oid Davlat Dasturi / 2022-yil 28-yanvardagi PF-60 son Farmoni//Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/
3. Berdiyev M. RAQAMLI PEDAGOGIKA ASOSIDA TABIIY FANNI O‘QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH // Inter education & global study. 2024. № 9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/raqamli-pedagogika-asosida-tabiiy-fanni-oqitish-metodikasini-takomillashtirish>. – B. 14-19.
4. Allaxova G.Ye. (2023). Geografiya darslarini muammoli ta’lim texnologiyalari asosida tashkil etish. Qo‘qon universiteti xabarnomasi, 1(1), 17–20. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.271>.